

Nr 19.

Ankom till riksdagens kansli den 20 mars 1942 kl. 10 f. m.

*Utlåtande i anledning av väckt motion om ändring av
8 § 2 mom. lagen angående jordfästning.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 79, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Mosesson* hemställt, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring av mom. 2 i § 8 av lagen om jordfästning, att detta moment kommer att lyda: Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning, och må vid sådan begravning kyrka upplåtas, när särskilda skäl därtill äro.»

I 8 § 2 mom. lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning är stadgat följande:

»Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning; men ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro.»

Lagrummet erhöll sin gällande lydelse genom en lagändring den 5 november 1926, som avsåg upphävande av det kyrkliga jordfästningstvånget för svenska kyrkans medlemmar. Vid lagändringens genomförande var frågan huruvida kyrka skulle upplåtas vid s. k. borgerlig begravning föremål för delade meningar.

Kungl. Maj:t förelade först 1925 års riksdag ett lagförslag angående jordfästningstvångets upphävande, vilket beträffande frågan om kyrkas upplåtande vid s. k. borgerlig begravning icke innehöll någon särskild bestämmelse. I propositionen framhöll chefen för justitiedepartementet, att han i likhet med religionsfrihetskommittén, vars betänkande låg till grund för Kungl. Maj:ts förslag, ansett frågan om kyrkas upplåtande i anslutning till begravning böra avgöras efter prövning i de särskilda fallen på samma sätt som eljest skedde vid kyrkas upplåtande, eller med andra ord att avgörandet därutinnan skulle tillkomma vederbörande pastor. I yttranden, som avgivits över de sakkunnigas betänkande, hade gjorts åtskilliga erinringar mot den däri uttalade ståndpunkten beträffande nyssnämnda fråga, men departementschefen hade icke funnit anledning frågå de sakkunnigas förslag i denna del.

Vid ärendets behandling i riksdagen berördes frågan i flera motioner.

I likalydande motioner (I: 77 av herr Bergqvist och II: 236 av herr Pehrsson i Göteborg m. fl.) gjordes sålunda gällande, att i lagen borde införas stadgande

av innebörd, att kyrka ej finge upplåtas för begravnin g utan jordfästning i svenska kyrkans ordning, i allt fall icke för begravnin g utan religiös karaktär.

I en annan motion (I: 78 av herr Karl Johan Ekman), däri yrkades avslag å propositionen, anfördes bland annat, att, även om »frikyrklig begravnin g», som ju vore en kristlig akt, skulle kunna, då omständigheterna så påkallade, förrättas i kyrkan, det dock borde vara uteslutet, att en begravnin gsceremoni av icke kristen, kanske till och med antireligiös karaktär skulle kunna få förrättas i kyrkan.

Slutligen hemställdes i en motion (I: 79 av herrar Oscar Olsson och Pauli) om införande i lagen av följande stadgande: »Andra begravnin gsceremonier än jordfästning i svenska kyrkans ordning må äga rum i kyrka endast då intet annat tjänligt rum finnes för ändamålet tillgängligt, och må därvid intet för den kristna tron eller svenska kyrkan sårande förekomma.»

Första lagutskottet yttrade:

Vid prövning av de olika förslag, som väckts, har utskottet funnit övernä gande skäl tala för att, liksom hitintills, frågan om kyrkas disponerande överlämnas åt vederbörande kyrkliga myndigheters avgörande. De ömtåliga spörs mäl, som här möta, måste lösas i den ömsesidiga förståelsens och toleransens tecken. Att nu ingripa med lagbestämmelser, synes utskottet därför helst böra undvikas. Den alltmer utpräglade toleransen i vårt land mot olika tänkande på det religiösa området torde giva fog för den förväntan, att skäligen anspråk på tillmötesgående skola vinna beaktande på kyrkligt håll. Och att därvid kyrkans berättigade intressen icke skola åsidosättas, garanteras därigenom, att avgörandet överlämnas åt kyrkans egna myndigheter. Utskottet har därför i denna fråga anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Fyra reservanter föreslog o ett stadgande av innebörd att i kyrka ej annan jordfästning finge äga rum än sådan, som förrättades i svenska kyrkans ordning, och en annan reservant förordade en bestämmelse av innehåll, att »jordfästning, som ej sker i svenska kyrkans ordning, må ändock äga rum i kyrka, då intet annat tjänligt rum finnes för ändamålet tillgängligt».

Utskottets hemställan bifölls av första kammaren med 67 röster mot 39 och av andra kammaren med 127 röster mot 63.

Kungl. Maj:t inhämtade därefter 1925 års kyrkomötes yttrande över det av riksdagen antagna lagförslaget.

Vid kyrkomötet väcktes fem motioner i frågan.

I två motioner (nr 83 av biskop Billing och herr Söderberg samt nr 99 av herr Magnusson i Tumhult) gjordes gällande, att kyrka ej skulle kunna upplåtas vid begravnin g utan jordfästning i svenska kyrkans ordning, i en motion (nr 84 av herrar Björkquist och Söderlind), att i kyrka ej skulle kunna ske begravnin g i annan ordning än efter svenska kyrkans ritual för jordfästning, och i en motion (nr 25 av herr K. J. Ekman), att begravnin g utan jordfästning i svenska kyrkans ordning ej finge begås i kyrka, med mindre det skedde enligt kristlig ordning, som blivit godkänd av vederbörande präst. I en motion (nr 100 av herr Wiberg) slutligen hemställdes, att kyrkomötet ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att utredning måtte vidtagas, om och under vilka former kyrkorna kunde öppnas vid begravnin g utan kyrkans ordning, och i samman-

hang därmed, huruvida kyrkorna överhuvud skulle kunna utnyttjas för andra ändamål än gudstjänst och övriga kristligt kyrkliga kulthandlingar.

Kyrkolagsutskottet (bet. nr 26) yttrade beträffande denna fråga följande.

Den utan all jämförelse betydelsefullaste av de frågor, som föreligga till bedömande i sammanhang med prövningen av föreliggande lagförslag, är den, huruvida *kyrka* må upplåtas till begravningshögtidlighet utan jordfästning i svenska kyrkans ordning. Rent formellt sett kan med visst fog sägas, att lagförslaget icke berör denna fråga, enär det ingenstädes i detsamma utsäges vare sig att kyrka må tagas i anspråk för nu nämnt ändamål eller motsatsen. Men såsom nedan framhålles kan densamma emellertid icke förbigås.

Innan utskottet inlåter sig på denna fråga, anser sig utskottet böra säga några ord om kyrkobyggnadernas rättsliga ställning, uppgift och betydelse för kyrkosamfundet och för det kyrkliga livet. I detta avseende kan ingen tvekan uppstå därom, att kyrkorna äro uppförda för och avsedda till gudstjänstlokaler för kyrkoförsamlingarna i det religionssamfund, som heter svenska kyrkan. »Men ett religionssamfund tillhörig kyrka är», såsom de sakkunniga yttrat, vilkas betänkande lagts till grund för lagförslaget, »avsedd för gudstjänster och andra kulthandlingar, förrättade enligt samfundets ritual och av dess prästerskap.» I denna uppfattning, som även departementschefen i anförande till statsrådsprotokollet förklarar sig dela, instämmer utskottet till fullo.

Vad därefter angår frågan om rätten att disponera över kyrkan, tillkommer denna rätt enligt vad de sakkunniga och departementschefen jämväl uttryckligen framhållit vederbörande pastor. Även i denna punkt instämmer utskottet i vad sålunda framhållits. Men utskottet håller före, att denna rätt icke är obegränsad. Rätten är nämligen förbunden med en plikt att förbjuda och förhindra kyrkans användande till ändamål, som strider mot kyrkans ställning som religionssamfund eller som skulle innebära en negation av eller en protest mot kyrkans religiösa ståndpunkt och den särskilda helgd, som tillkommer kyrkan och får sin högtidliga bekräftelse vid dess invigning. Kyrkans helgd intager en central punkt i den kyrkliga uppfattningen; kyrkan är platsen för gudstjänst, nådemedlens bruk och andra kyrkliga kulthandlingar, och för dess helgd hysa åtminstone i stora delar av landet församlingarnas medlemmar en djup vördnad.

Nu har emellertid från auktoritativt håll förutsatts, att pastor skulle äga befogenhet att bestämma om kyrkans upplåtande för en icke kyrklig begravning. Det kan befaras, att en sådan åsikt skulle kunna bliva allmän. Och det kan knappast förbises, att genom det föreslagna borttagandet ur lagens 3 § av förbudet mot annan jordfästning i kyrka än sådan, som i 4 § sägs (högtidlig jordfästning) en sådan tydning av lagens innebörd — om också icke med tillämpning av juridiska normer — dock för den stora allmänheten kan, såsom inom lagrådet antytts, ligga nära till hands såsom förment stöd för den meningen, att pastor skulle vara oförhindrad att i kyrka tillstådja även begravningsceremonier av icke kyrklig eller till och med icke kristlig innebörd. Av dessa principiella grunder är det utskottet omöjligt att nöja sig med den i lagförslaget avsedda ståndpunkten, att frågan om kyrkas upplåtande för nu nämnt ändamål lämnas öppen, att i varje fall för sig avgöras av kyrkoherden — eller vice pastor — efter hans uppfattning om lämpligheten av det ena eller det andra förfarings sättet. I en sådan ofta ömtålig situation behöver församlingsprästen mer än väl stödet av ett i lag givet direktiv för hans handlande. Det synes utskottet därför nödvändigt att genom uttryckligt stadgande i lagen förebygga, att icke en dylik misstyrdning av pastors befogenhet må bliva allmän.

Detta mål vinnes lämpligast genom införande i 8 § 2 mom. av ett direkt för-

bud mot kyrkas upplåtande vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning. Då ett uttalande om begränsning på denna speciella punkt av pastors dispositionsrätt över kyrkan tillkommit av en särskild anledning, kan av denna lagbestämmelse icke dragas en annars kanske möjlig slutsats, att pastor skulle av de ovan nämnda kyrkliga hänsynen vara obunden i avseende å kyrkas upplåtande för andra ändamål än begravning.

I ett par av de till behandling föreliggande motionerna har yrkats, att vid avfattande av detta förbud skulle sörjas för en ordning, enligt vilken frikyrkoförsamlingarnas medlemmar kunde, under beaktande av svenska kyrkans berättigade krav, beredas tillträde till svenska kyrkor för begravningshögtidligheter utan kyrklig jordfästning. Men det har för utskottet varit omöjligt att angiva tillfredsställande normer för ett samarbete av nu nämnda art. Ej heller känner utskottet, huru ett eventuellt ordnande av denna fråga enligt de motionsvis framförda grunderna skulle från frikyrkohåll hava mottagits. För övrigt har utskottet fått den uppfattningen, att de frikyrkliga i allmänhet önska att för sina begravningssceremonier använda sina egna samlingslokaler.

I detta sammanhang vill utskottet yttra sig om den av herr Wiberg väckta motionen nr 100. Då det icke gärna kan tillstyrkas att, såsom i motionen föreslås, på samma gång antaga lagförslaget och begära en utredning angående de grundläggande principerna för lagen, utan att avvakta denna utrednings resultat, finner sig utskottet böra avstyrka bifall till denna motion.

Vid avfattningen av tillägget till 8 § 2 mom. har utskottet ingalunda förbi-sett, att genom inträffande snöstorm eller andra särskilt hälsovådliga väderleksförhållanden e. d. vid enstaka tillfällen nödfall kan inträffa, som till förebyggande av fara för begravningsgästers liv och hälsa nödvändiggör, att de må kunna komma under tak. Det är en allmänt erkänd rättsregel, att vid verkligt nödfall annars gällande lagbud tillfälligtvis kunna sättas ur tillämpning. Detsamma gäller följaktligen utan särskilt lagstadgande även beträffande nu omhandlade förhållanden.

Såsom i början av detta betänkande framhölls, gäller hela denna lagstiftning om jordfästning till ingen del förhållandet till medlemmar av främmande trossamfund eller främmande undersåtar. Huruvida t. ex. kyrkan må i gränstrakterna upplåtas för begravning enligt finsk, norsk eller dansk kyrklig ordning, lämnas alltså alldeles utanför denna lagstiftning. I detta avseende har vederbörande pastor samma möjligheter som hittills att tillgodose skäliga önskningar för begravning inom Sverige av till svenska kyrkan icke hörande avlidna.

Utskottet hemställde, att kyrkomötet, med förklarande, att kyrkomötet icke kunnat oförändrat antaga det framlagda lagförslaget, ville för sin del antaga förslaget, med tillägg i 8 § 2 mom. av orden *»men må ej kyrka upplåtas»*.

En reservant ansåg, att utskottet bort hemställa, att kyrkomötet ville med avslag å de i ärendet väckta motionerna godkänna det föreliggande av riksdagen antagna lagförslaget.

En reservant ansåg, att 8 § 2 mom. bort erhålla följande lydelse: »Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning; men ej må för sådan begravningshögtid kyrka upplåtas med mindre än att därvid svenska kyrkans ritual för jordfästning följes.»

Kyrkomötet godkände kyrkolagutskottets förslag i förevarande del med 41 röster mot 17, som avgävos för bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Kungl. Maj:t förelade därefter 1926 års riksdag ett nytt lagförslag angående jordfästningstvängets upphävande, enligt vilket förslag 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning skulle erhålla följande lydelse: »Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning; och må vid sådan begravning kyrka upplåtas, när särskilda skäl därtill äro.»

Vid remiss till lagrådet av lagförslaget hade departementschefen yttrat, att en närmare granskning av skälen för de olika ståndpunkter, som i förevarande fråga intagits av Kungl. Maj:t och riksdagen, å ena, samt kyrkomötet, å andra sidan, torde giva vid handen, att dessa skäl icke behöfde förutsätta någon större principiell skiljaktighet. I propositionen till 1925 års riksdag hade uttryckligen förutsatts, att kyrkas upplåtande vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skulle ifrågakomma mera i undantagsfall, och kyrkomötet hade framhållit, att i undantagsfall skäl till sådant upplåtande kunde föreligga. Departementschefen hade emellertid funnit sig icke kunna tillstyrka det kategoriska förbud mot kyrkas upplåtande, som innefattades i det av kyrkomötet antagna förslaget. Skillnaden mellan det kungl. förslaget och den av kyrkomötet intagna ståndpunkten torde, enligt vad departementschefen vidare anført, till väsentlig del ligga däri, att, medan enligt propositionen avgörandet i fråga om kyrkas upplåtande lagts hos vederbörande präst med förtroende till dennes omdöme, kyrkomötet av fruktan för de svårigheter, i vilka prästen härigenom skulle kunna försättas, ansett honom behöva stöd av lag. För tillgodoseende av kravet å dylikt stöd förordade departementschefen sådan formulering av lagen, att såsom en förutsättning för upplåtande av kyrka skulle angivas, att särskilda skäl därtill vore för handen.

Vid granskning av förslaget hade lagrådet anført bland annat:

Mot avfattningen av det föreslagna stadgandet vill lagrådet anmärka, att stadgandet i stället för den positiva form, som givits detsamma, synes lämpligen böra erhålla ungefär denna formulering: »men ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro». Genom en dylik avfattning skulle kraftigare betonas, att kyrkas upplåtande vid s. k. borgerlig begravning endast må förekomma mera undantagsvis och att i varje förekommande fall särskilda skäl därtill måste föreligga, vadan det alltså ej skulle vara tillfyllest med en allmän uppfattning hos den, som har avgörandet i sin hand, om lämpligheten av att tillmötesgå framställningar av ifrågavarande slag.

Lagrådets anmärkning föranledde icke någon ändring av förslaget. Såsom skäl härför anförde departementschefen bland annat:

Av de olika förslag, vilka kunnat komma under överbäggande vid avfattande av den nya bestämmelsen i 8 § 2 mom. jordfästningslagen, har den redaktion, det remitterade förslaget erhållit, synt mig bäst tillgodose de skilda hänsyn, vilka härvid kräva beaktande. På samma gång stadgandets karaktär av en regel för undantagsfall fått komma till uttryck, har det varit angeläget att undvika en formulering, som kunnat leda till en mot lagens verkliga syfte stridande tillämpning. Det torde icke vara uteslutet, att en i enlighet med lagrådets hemställan avfattad bestämmelse skulle kunna uppfattas såsom en begränsning av den fria provningsrätt, vilken enligt förslaget skall ligga till grund för ett avgörande av vederbörande prästerskap i dessa fall. Till en dylik, alltför restrikt-

tiv tolkning inbjuder icke den formulering, som använts i det remitterade förslaget.

Vid ärendets behandling i riksdagen berördes frågan i flera motioner.

I likalydande motioner (I: 228 av herr Karl Andersson samt II: 353 av herr Lindmark) föreslogs, att stadgandet i 8 § 2 mom. »och må vid sådan begravning kyrka upplåtas, när särskilda skäl därtill äro» skulle erhålla följande lydelse »men ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro».

I en annan motion (II: 355 av herr Petersson i Lerbäcksbyn m. fl.) hemställdes, att 8 § 2 mom. skulle hava denna lydelse: »Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning, men må ej kyrka upplåtas.»

Första lagutskottet yttrade:

I likhet med departementschefen finner utskottet sig icke kunna biträda den ståndpunkt, kyrkomötet intagit till spørgsmålet om kyrkas upplåtande vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning. Utskottet anser alltså, att det av kyrkomötet antagna stadgandet om förbud mot kyrkas upplåtande ej bör inflyta i lagen. En lösning av spørgsmålet i den riktning, Kungl. Maj:ts förslagit, synes däremot under föreliggande omständigheter vara att förorda. Vad angår själva avfattningen av den nya bestämmelsen i 8 § 2 mom., delar utskottet den av departementschefen uttalade farhågan för att en formulering av bestämmelsen på sätt lagrådet ifrågasatt skulle kunna i praktiken leda till en alltför snäv tillämpning. En formulering, ägnad att leda till en sådan utveckling, synes desto hellre böra undvikas, som det lärer vara ett allmänt önskemål, att en vidsynt och försonlig uppfattning av hithörande spørsmål alltmer må göra sig gällande. Ur denna synpunkt torde den lydelse, stadgandet erhållit i Kungl. Maj:ts förslag, vara att föredraga framför den av lagrådet förordade. Å andra sidan är det även enligt Kungl. Maj:ts förslag tydligt, att stadgandet har karaktär av en regel för undantagsfall.

Reservationer mot utskottets beslut avgåvos

1) av herr Hederstierna, som, med instämmande av fem andra ledamöter, yttrade:

»Jag har ansett, att vad utskottet vid detta lagrum för egen del anfört bort hava följande lydelse:

'Sedan kyrkomötet samtyckt till ifrågavarande lagförslag utom i vad avser 8 § 2 mom., så lärer numera föreligga skiljaktigheter allenast i vad avser detta lagrum. Kyrkomötet har ansett, att i momentet skulle intagas förbud att upplåta kyrka för jordfästning, som icke förrättas i svenska kyrkans ordning. I kyrkolagsutskottets utlåtande anföres emellertid, att utskottet ingalunda förbisett, att genom inträffande snöstorm eller andra särskilt hälsovådliga väderleksförhållanden eller dylikt vid enstaka tillfällen nödfall kan inträffa, som till förebyggande av fara för begravningsgästers liv och hälsa nödvändiggör, att de må kunna komma under tak. Det vore en allmänt erkänd rättsregel, att vid verkligt nödfall annars gällande lagbud tillfälligtvis kunde sättas ur tillämpning. Detsamma gällde följaktligen utan särskilt lagstadgande även beträffande nu omhandlade förhållanden. I propositionen föreslås nu ett stadgande, att vid begravning av ifrågavarande slag kyrka må upplåtas, när särskilda skäl därtill äro. Lagrådet åter har föreslagit den for-

mulering, att ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro. Härav torde framgå, att enighet råder därom, att såsom regel kyrka ej må upplåtas för jordfästning av ifrågavarande slag, därest icke särskilda omständigheter tala för ett undantag från regeln. Under dessa omständigheter synes det utskottet, att denna för alla gemensamma tanke bäst kommer till uttryck i det förslag, som avgivits av lagrådet.'

På grund härav får jag hemställa, att 8 § 2 mom. erhåller följande lydelse:

2 mom. Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning; *men ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro.*»;

2) av herr *Edw. Larson*, som beträffande avfattningen av lagrummet instämt med herr *Hederstierna*.

Beträffande avfattningen av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning beslöt första kammaren i enlighet med herr *Hederstiernas* reservation och andra kammaren i enlighet med herr *Edw. Larsons* reservation.

Det av riksdagen antagna lagförslaget förelades därefter 1926 års kyrkomöte.

Vid kyrkomötet väcktes en motion (nr 28 av biskop *Edvard Herman Rodhe* och herr *Thölén*), vari yrkades, att kyrkomötet ville med godkännande i övrigt av Kungl. Maj:ts förslag till ändring i lagen om jordfästning för sin del besluta, att 8 § 2 mom. i lagförslaget skulle erhålla följande lydelse: »Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning, men må ej kyrka upplåtas.»

Kyrkolagsutskottet yttrade beträffande frågan om kyrkas upplåtande bland annat följande:

Utskottet vidhåller den grundåskädning, som fått uttryck i berörda betänkande av 1925 års kyrkolagsutskott. Det i nämnda betänkandet framställda kravet på att församlingsprästen borde i lagen hava ett direktiv för sitt handlande i hithörande frågor, har man i det nu föreliggande lagförslaget sökt tillgodose genom tilläggsbestämmelsen till 8 § 2 mom. Det synes utskottet, som om den lösning av ifrågavarande ömtåliga fråga, vilken nu blivit föreslagen, icke skulle vara väsentligt skiljaktig till sin innebörd från det sätt för dess lösning, som 1925 års kyrkomöte önskade. Det nu föreliggande lagförslaget skiljer sig från det av 1925 års kyrkomöte antagna huvudsakligen därtinnan, att i lagtexten uttryckligen utsäges, vad av kyrkomötet förutsattes utan särskilt lagstadgande följa ur allmänt erkänd rättsregel. Av det nu sagda framgår, såsom ock 1925 års kyrkomöte behjärtade, att undantagsvis kunna föreligga förhållanden, då känslor av mänsklighet eller dylikt kunde för något tillfälle föranleda avsteg från alltför strängt uppehållande av grundsatsen, att ingen annan begravningsakt än jordfästning i svenska kyrkans ordning finge äga rum i kyrka. Att den nu föreliggande avfattningen av det härtill syftande lagbudet innebär ett starkt frambävande av dess egenskap av undantagsbestämmelse från den nyssnämnda i allmänhet gällande huvudregeln, har kraftigt framhållits av lagrådet. Det föreligger alltså i denna punkt den mest autentiska kommentar till lagbudet, som över huvud är möjlig att vinna. Med karaktären av undantagsbestämmelse följer enligt allmänt gällande rättsregler att åt bestämmelsen bör givas en restriktiv tillämpning.

Med en sådan tillämpning kan det enligt utskottets mening icke förenas att i lagbudet inlägga den uppfattningen, som skulle en förväntad stor tillslutning

till en icke kyrklig begravning eller svårigheter att anskaffa lokal för en sådan utgöra tillräcklig grund för kyrkas upplåtande därför. Sådana situationer, innefattande hela grupper av fall, vilka kunna eventuellt ganska talrikt förekomma, täckas icke av lagbudets egenskap av undantagsbestämmelse. Varken från lagrådets eller från riksdagens sida finnes något uttalande, som innefattar stöd för en motsatt mening. I varje fall må, i överensstämmelse med vad i 9 § 1 mom. sägs, intet förekomma, som strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd.

Utskottet hemställde, att kyrkomötet ville för sin del antaga det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget.

I avgiven reservation anfördes, att utskottet bort hemställa, att kyrkomötet ville vidbliva sitt föregående år fattade beslut i begravningsfrågan.

Kyrkomötet biföll vad utskottet i sitt betänkande hemställt.

Med anledning av en vid 1938 års riksdag väckt motion har riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig utredning av frågan om de fria religiösa samfundens rättsliga ställning och om en revision av gällande dissenterlagstiftning samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Skrivelsen har för yttrande remitterats till samtliga domkapitel, varjämte tillfälle att yttra sig beretts de olika frireligiösa samfunden i Sverige för angivande av de frågor, som anses särskilt böra komma under omprövning vid utredning i enlighet med riksdagens anhållan. Svenska missionsförbundet och Svenska baptistsamfundets missionsstyrelse ha i avgivna yttranden framhållit behovet av utredning beträffande bland annat frågan om kyrkas upplåtande vid frikyrklig begravning.

I motionen anføres — efter en redogörelse för behandlingen vid 1925 och 1926 års riksdagar och kyrkomöten av den i motionen avsedda frågan — följande:

Under de 15 år, som gått sedan begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning infördes, har tillräcklig erfarenhet vunnits rörande lagens verkningar. Denna erfarenhet har tillfullo bekräftat gagnet av denna lag. Den rättighet, som gavs de frikyrkliga samfunden på detta område, har förvisso i sin mån bidragit till den avspänning i förhållandet mellan den officiella kyrkan och dessa samfund, som man till allas glädje kunnat konstatera under senare år. Det har ock visat sig, att de farhågor, som man från kyrkligt håll visade beträffande följderna av jordfästningstvångets upphävande, voro oberättigade eller högst överdrivna. Somliga hyste farhågor för att s. k. borgerliga begravningar utan några religiösa former skulle bli talrika, men antalet sådana begravningar har varit litet. De flesta icke statskyrkliga begravningar ha varit av frikyrklig karaktär, och den högtidlighet och det allvar, som präglat dessa, torde ej alls stå tillbaka för de kyrkliga jordfästningarna. Så långt jag kunnat iakttaga ha aldrig några klagomål framkommit mot frikyrkliga begravningar vad angår värdigheten vid deras utförande.

Visserligen har icke så sällan förekommit konflikter mellan kyrkliga myndigheter och personer, som velat ha frikyrklig jordfästning efter sina anhöriga, men dessa ha oftast berott på vederbörande pastors bristande förmåga eller vilja att efterkomma gällande föreskrifter. I ett par fall har anmälan måst

göras till riksdagens justitieombudsman, som funnit den kyrkliga funktionärens handlingssätt oriktigt. I de flesta fall ha svårigheter vållats av vederbörande pastors vägran att godkänna formerna för anmälan om begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning, om vilka former lagen ingen bestämmelse har.

Men i ett avseende ha lagens verkningar givit ganska påtagliga bevis för att den form, som lagen fick genom kyrkomötets inflytande, icke var lycklig. Det gäller förbudet mot kyrkas upplåtande.

Både riksdagen och kyrkomötet förutsatte, att kyrka under vissa villkor skulle kunna upplåtas för begravning i annan ordning än statskyrkans, fastän kyrkomötet ville genom den negativa formuleringen av lagens bestämmelse starkt markera kyrkoherdes rätt att vägra kyrkas upplåtande, därest han kunde befara, att vid jordningen moment skulle förekomma, som strede mot förrättningens allvarliga innebörd eller vore oförenligt med kyrkorummets helgd. Kungl. Maj:t utgick med rätta ifrån att anhållan om kyrkas upplåtande i varje fall komme att ske endast i sällsynta fall, då annan lokal ej kunde uppbibringas eller särskilt otjänlig väderlik rådde.

Nu har emellertid den negativa bestämmelsen i fråga om kyrkas upplåtande tolkats mycket olika av vederbörande präst. I vissa fall synes man ha tolkat den som ett ovillkorligt förbud och ansett att »särskilda skäl» praktiskt taget aldrig föreligga. Om kyrka upplåtes — så har man resonerat — måste i varje fall själva jordfästningsakten förrättas av präst, medan man medgivit frikyrkopastorn rätt att assistera eller läsa ett Guds ord vid bårn och hålla något tal. Att detta icke var lagstiftarens mening är utan vidare uppenbart. Somliga kyrkoherdar ha kategoriskt förklarat sig förhindrade att upplåta kyrkan, fastän just de »särskilda skäl» för kyrkas upplåtande, som både riksdagen och kyrkomötet hade i tankarna, i hög grad förelegat. I alla sådana fall har vederbörande åberopat lagens negativa formulering.

I vissa fall har kyrkoherde vägrat att upplåta gravkor för frikyrkliga jordfästningar, särskilt när gravkoren varit sammanbyggda med kyrka — allt under påpekande av att även gravkoren varit invigda rum, som enligt lagens formulering icke skulle upplåtas. Sådant har förekommit även i Stockholm men särskilt ofta i landsorten. Det har förekommit fall, då den frikyrkliga begravningen måst förrättas i snöstorm och stark kyla ute på kyrkogården, medan kyrkan strax bredvid stått uppvärmd och oanvänd. I somliga fall har man nödgats transportera liket långa vägar till närmaste frikyrkolokal och sedan tillbaka till kyrkogården.

Vissa territoriella stadsförsamlingar sakna gravkapell vid kyrkogården och förrätta alla jordfästningar i kyrkan under den kalla årstiden, men vederbörande präst har vägrat att upplåta kyrkan för icke kyrklig akt, ehuru särskilda skäl varit. I ett fall skedde ändring genom biskops ingripande.

Men det finnes också exempel på att vederbörande kyrkoherde handlat på helt annat sätt. I vissa fall har han frivilligt erbjudit sig att öppna kyrkan för frikyrkliga begravningar, då han ansett förhållandena motivera det eller andra lokaler varit otillräckliga att rymma dem som väntats deltaga i begravningen. Sådant tillmötesgående har givetvis bidragit till att skapa ett gott förhållande mellan kyrkan och de frikyrkliga, medan bristande vilja att tillmötesgå billiga önsksningar förorsakat misstämning.

Sedan det statkyrkliga jordfästningstvånget genom ovannämnda lag blivit upphävt, bör det icke längre behöva finnas några principiella betänkligheter mot kyrkas upplåtande för icke kyrkliga begravningar, när särskilda skäl föreligga, därest dessa ske under former, som svara mot kyrkorummets helgd. Även för rent profana ändamål upplåtes ju numera kyrkan. Då bör den ju kunna öppnas för en kristlig akt i värdiga former även om en icke prästvigd

person tjänar. Jag önskar ingen ändring av bestämmelserna att vederbörande kyrkoherde skall pröva skälen för upplåtelse, och det lär icke föreligga några större svårigheter för honom att förvissa sig om att kyrkorummets helgd kommer att respekteras.

De frikyrkliga samfundens begravningsakter ske enligt formulär, som nära ansluta sig till svenska kyrkans. Utom sång, bön och bibelläsning sker trefaldigt kastande av mull på kistan antingen under uttalande av orden: Av jord är du kommen etc. eller uttalande av det apostoliska ordet: Vad som bliver sått förgämligt, skall uppstå oförgämligt; vad som bliver sått i ringhet, det uppstår i härlighet; vad som bliver sått i svaghet, det uppstår i kraft.

Några religiösa sammanslutningar i vårt land, t. ex. pingströrelsen, använda visserligen intet bestämt formulär, men ingen lär ifrågasätta, att deras begravningar skulle ske på mindre värdigt sätt.

Det är enligt min mening oberättigat att under angivna förhållanden bibehålla den negativa bestämmelsen om »förbud» för kyrkas upplåtande för begravningar, som dock äro lagligen erkända och ske i värdiga och kristliga former.

Det är bekant att icke så få präster, som gärna ville tillmötesgå de frikyrkliga och utan tvekan ställa kyrkorummet till förfogande, när andra rum icke utan olägenhet kunna anskaffas, känna sig tveksamma och besvärade inför lagens negativa formulering. Denna verkar dessutom som ett onödigt irritationsmoment i en tid, då samförstånd och samarbete mellan alla kristna mer än någonsin är önskvärt. Många av de slitningar och misstämningar, som förekommit, skulle kunnat undvikas, om riksdagen 1926 följt Kungl. Maj:t förslag och givit bestämmelsen om kyrkas upplåtande för begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning en positiv formulering.

Utskottet.

Genom 1926 års ändringar i lagen angående jordfästning frångicks den i vårt land tidigare gällande principen, att beträffande avliden medlem av svenska statskyrkan jordfästning enligt statskyrkans ordning vore obligatorisk, och medgavs att begravning utan sådan jordfästning, s. k. borgerlig begravning, finge äga rum. Beträffande ordningen för begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning stadgades härvid i 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning, att kyrka ej får upplåtas med mindre särskilda skäl därtill äro. Det torde också vara uppenbart att ett undantagsstadgande är erforderligt för att förhindra att kyrka användes vid begravning, när därvid kan befaras förekomma något som strider mot förrättningens allvar eller är oförenligt med kyrkorummets helgd. Emellertid synes lagens tillämpning giva vid handen, att den valda formuleringen av ifrågavarande bestämmelse föranlett skilda tolkningar samt vacklande praxis. Sålunda har i motionen berörts fall, då en frikyrklig begravning måst förrättas i snöstorm och stark kyla ute på kyrkogården, medan kyrkan strax bredvid stått uppvärmd och oanvänd. Enligt utskottets mening borde kyrka kunna upplåtas, såvida ej risk kan anses föreligga, att begravningen icke kommer att förrättas i tillräckligt värdiga former. En ändring av lagens avfattning synes med hänsyn härtill böra vidtagas. Huruvida den av motionären föreslagna jämkningen är tillfyllest för att undanröja tvekan om lagens rätta tillämpning synes emellertid böra närmare utredas. Med hänsyn härtill och då en ändring i lagen kräver medverkan av allmänt kyrkomöte, vilket ej kan förutsättas skola sammankallas under innevarande år,

har utskottet icke ansett sig böra förelägga riksdagen någon utformad text till lagändring, utan torde utarbetande av förslag i ämnet böra ankomma på Kungl. Maj:t. Utskottet får därför hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående sådan ändring i lagen angående jordfästning, att vidgad rätt till användande av kyrka vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning medgives, samt för riksdagen framlägga förslag i frågan.

Stockholm den 16 mars 1942.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Wagnsson, Karl Emil Johanson, Theodor Magnusson, Brandt, Caap, Ahlqvist* och *Verner Andersson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist* och *Larsson* i Hede, fru *Gustafson*, herrar *Landgren* och *Nilson* i Eskilstuna, fröken *Öberg* samt herr *Gustafsson* i Lekåsa.

Reservation

av herrar *Karl Emil Johanson, Caap, Larsson* i Hede och *Gustafsson* i Lekåsa, vilka anför:

»Som av den i utskottets utlåtande lämnade redogörelsen för riksdagens och kyrkomötets behandling av förevarande fråga framgår, har densamma tidigare framkallat synnerligen stridiga uppfattningar. Då frågan genom 1926 års lagändring erhållit en i stort sett tillfredsställande lösning, anse vi, att ett förnyat upptagande av frågan, vilket synes ägnat att medföra nya stridigheter och skärpa motsättningen mellan statskyrkan och de frikyrkliga samfunden, i rådande tidsläge borde undvikas. På grund härav och då vid den ovan berörda utredning, varom 1938 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt, torde komma under övervägande jämväl frågan om kyrkas upplåtande vid s. k. borgerlig begravning, få vi hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»
